

Horacij, *Pesmi* 4.2

Prevod Polonca Zupančič

Četrta knjiga Horacijevih *Od*, del katere je tudi spodaj prevedena pesem, je nastala v poznem obdobju pesnikovega ustvarjanja. Prve tri knjige *Od*, ki obsegajo skupaj 88 pesmi, so bile objavljene leta 23 pr. Kr., četrta knjiga, ki jo sestavlja 15 pesmi, pa jim je bila pridružena nekaj let kasneje. Zadnja med pesmimi, ki jo lahko datiramo, je bila objavljena julija leta 13 pr. Kr. (morda že leto poprej),¹ pesem 4.2 pa je verjetno nastala že leta 16 ali najkasneje 15. pr. Kr.² Takrat se je namreč Avgust odpravil v Galijo, da bi ukrotil uporna germanska plemena, Horacij pa je dobil naročilo, naj po Pindarjevem zgledu spesni panegirik v Avgustovo čast za ceremonijo, ki naj bi jo priredili ob njegovi zmagoslavni vrnitvi v Rim. (Avgust se je dejansko vrnil šele leta 13 pr. Kr.)

Pesem je zasnovana kot odgovor Julu Antoniju, prične pa se z *recusatio*: s hvalospevom Pindarju in z grožnjo vsakomur, ki bi si ga drznil posnemati (1–4). Po opisu Pindarjevega sloga (5–9) se pesem nadaljuje s povzetkom njegovega obsežnega literarnega dela. Horacij deloma eksplicitno, deloma pa opisno našteje različne zbornske zvrsti, v katerih se je Pindar proslavil: naštevanje prične z ditirambi (10–12), himnami in pajani (13–16), konča pa z epinikiji (17–20) in treni (21–24). Sledi znamenita primerjava med obema pesnikoma (25–32). S podobo laboda in drobne, a marljive čebele Horacij ponazori dva nasprotujoča si pristopa k pesnjenju, pri tem pa ti dve podobi prikaže kot nezdržljivi nasprotji:³ tako se pred nami širi prepad med pindarsko poetiko na eni in kalimahejsko na drugi strani, med *ingenium* in *ars*, med naravnim darom in naučeno veščino.⁴ V nadaljevanju pesmi, ki je nekakšen nov začē-

1 Prim. R. Thomas, *Horace: Odes, Book VI and Carmen Saeculare* (Cambridge: Cambridge University Press, 2011), 6.

2 E. Fraenkel, *Horace* (Oxford: Clarendon Press, 1957), 433.

3 Prim. Fraenkel, *Horace*, 435.

4 Prim. K. Tomc, »*Pindarum quisquis studet aemulari*: interpretacija Horacijeve pesmi 4.2«, *Keria* 10.2 (2008): 21–42, 35.

tek, se Horacij zopet vrne k Julu Antoniju in mu prepusti pisanje panegirika, ta pa tako postane izvrševalec lastnega naročila (33–34). Po opisu triumfa (34–36) in slavlja v Rimu (41–44), med katera je vendarle vrinjen kratek hvalospjev Avgustu (37–40), se lirski subjekt namesto za panegirik v vzvišenem slogu odloči, da se bo pridružil množici, ki s preprostimi vzkliki navdušeno pozdravlja zmagovitega vladarja (45–52). Pesem se konča s primerjavo darov, ki ju bosta Avgustu na čast darovala sam pesnik in Jul: medtem ko bo Julova daritev obilna, pa se Horacij – še enkrat – opredeli za skromno, ponižno držo in sklene žrtvovati majhnega telička, ki so ga redili prav v ta namen (53–60).⁵

Horacij je torej vendarle napisal panegirik, ki se mu je na začetku odpovedal, pri tem pa očitno posnemal tudi Pindarjev slog.⁶ Ta se kaže v dolgih stavčnih periodah, naštevanjih, ponavljanjih veznikov, zgoščenem in zapletenem izražanju preko drznih metafor ter kopičenju besed s sorodnim pomenom, s čimer je dosegel vtis slovesne vzvišene govorice.⁷ Nasploh velja Horacij za prvega Rimljana, ki naj bi se ukvarjal s Pindarjem: omenjal ga je sicer že v prejšnjih treh knjigah, toda šele v zadnji je izrazil globoko občudovanje do njega in ga postavil za svoj zgled.⁸ Edino, česar od Pindarja ni prevzel, so zapleteni metrični obrazci – pesem 4.2 je namreč napisana v sapfiških kiticah.⁹

S Pindarjem kosati se – kdor tega se loti,
Jul¹⁰ moj, ta na perutih, z dajdálsko veččino
zlepljenih z voskom, se vzpenja, a ime bo podelil
kristalnemu morju.¹¹

Kot hudournik¹², ki z gorskih višav privršál je
in ga nalivi prek znanih bregov so razlili,
takšen je Pindar: buči, drvi neizmeren
z usti brez dna;

5

venca Apolona iz lovorja listov je vreden,
kadar v ditírambih drznih¹³ izliva iz sebe

10

5 Za poglobljeno analizo besedila glej Tomc, »*Pindarum quisquis*«.

6 Prim. E. L. Highbarger, »The Pindaric Style of Horace«, *TAPhA* 66 (1935): 222–55, 224, in K. Gantar, *Študije o Horaciju* (Maribor: Založba Obzorja, 1993), 34.

7 Prim. Tomc, »*Pindarum quisquis*«, 24; Gantar, *Študije o Horaciju*, 34, in Thomas, *Horace: Odes*, 20.

8 Prim. L. P. Wilkinson, *Horace and His Lyric Poetry* (Cambridge: Cambridge University Press, 1968), 89.

9 Prevod ne posnema stroge metrične zgradbe sapfiške kitice, ampak je ta le nakazana: po treh verzih s petimi poudarki tako sledi sklepni verz z dvema poudarkoma.

10 Jul Antonij (44/42–2 pr. Kr.) je bil mlajši sin Marka Antonija in Fulvije, ki ga je Avgust sprejel na svoj dvor. Tudi sam naj bi imel pesniške ambicije, saj se mu pripisuje 12 knjig v heksametrih pod naslovom *Diomedia*.

11 Mišljen je del Egejskega morja, ki je dobil svoje ime po Ikarju.

12 Podoba hudournika po eni strani označuje Pindarjevo obsežno literarno produkcijo, po drugi strani pa je to ustaljena metafora za stil (prim. Tomc, »*Pindarum quisquis*«, 25).

13 Ditirambi so označeni kot »drzni«, ker je bila pesnikom pri ustvarjanju dovoljena kar največja svoboda pri izbiri besed, metruma, figur in tropov.

venomer nove besede,¹⁴ pri tem pa ga odnaša
v verzu svobodnem;

ali takrat, ko bogove opeva in kralje,¹⁵
zárod bogov, zaradi katerih pravične¹⁶
smrti so padli Kentavri, zamrli plameni
grozljive Himajre;¹⁷ 15

ali ko poje o boksarju, konju morda, ki
zmaga elidska¹⁸ ju pelje domov kot bogova;
dar jima takšen poklanja, ki vreden je več kot
stotine kipov;¹⁹ 20

ko objokuje izgubo nesrečne neveste
moč moža in pogum in sijajen značaj pa
hvali, med zvezde prikuje in ga ne privošči
črnemu Orku.

Sapa mogočna laboda dirkajskega²⁰ nosi, 25
kadar, Antonij, se usmeri k prostranstvom oblakov;
jaz pa po svojem značaju in slogu sem kakor
čebela matinska.²¹

ki timijan sladki nabira izjemno marljivo –
kakor to bitje neznaten naokrog po gozdovih 30
in po bregovih mokrotnega Tiburja²² pesmi
trudoma snujem.

14 Zagotovo gre za nove zloženske, verjetno pa je prisotna tudi povezava s tem, kar je Horacij označil kot *callida iunctura* – nove, tudi neobičajne povezave besed, uporaba znanih izrazov v novih pomenih ter preudarna razporeditev v verzu, ki daje novo moč pomenu besed in podobam; prim. Conte, *Zgodovina latinske književnosti* (Ljubljana: Modrijan, 2010), 342–43.

15 Da Horacij nima v mislih sočasnih vladarjev, ki so bili Pindarjevi naročniki, ampak mitološke heroje (Tezeja, Herakla, Piritoa, Belerofonta in druge), kaže nadaljevanje pesnitve.

16 Smrt Kentavrov je »pravična«, zaslužena, ker jih je doletela kot kazen za njihove zločine. Herakles je ubil Nesa, ker je ta poskušal posiliti Dejanejro, kralj Piritoos pa je na svojem poročnem slavu skupaj s Tezejem in ljudstvom Lapitov premagal Kentavre, ki so hoteli ugrabiti njegovo nevesto in druge lapitske ženske.

17 Himajra je gora v Likiji (Mala Azija), ki je bruhala lavo, zato je v grški mitologiji predstavljena kot pošast z levjo glavo, kozjim trupom in kačjim repom. Ubil jo je junak Belerofont, ko je jezdil na krilatemu konju Pegazu.

18 Elea je mesto na Peloponezu, kjer so se odvijale olimpijske igre.

19 Horacij poudarja moč poezije, ki tako slavljencu kot pesniku samemu prinaša neminljivo slavo.

20 Pridevnik *Dircaeum* se nanaša na Pindarja in označuje izvir Dirke v Tebah, mestu, v katerem je bil pesnik rojen.

21 Ni povsem jasno, kateri kraj ponazarja pridevnik *Matinus*, a je verjetno mišljeno področje Apulije oziroma Kalabrije, torej pesnikovi domači kraji (Tomc, »*Pindarum quisquis*«, 30).

22 Mesto v Laciju, ki se je nahajalo na obeh obalah reke Anio – zato je tudi označeno kot »mokrotno«; današnji Tivoli.

Ti boš, poet, s plektronom večjim²³ opeval
 Cezarja, ko bo po svetem pobočju,²⁴ zaslužno
 z vencem zelenim ovenčan, povedel za sabo
 divje Sigambre;²⁵ 35

večjega, boljšega nič od tega moža ni
 svetu dala ne usoda, ne dobri bogovi,
 niti ne bodo, četudi bi čas se povrnil
 v zlato obdobje. 40

Pel boš o radostnih, prazničnih dneh in o javnih
 igrah, svečanostih Rima, saj smo izprosili
 hrabrega Avgusta vrnitev; opeval boš tudi
 forum brez pravd²⁶.

Če pa takrat bom imel kaj vrednega reči, 45
 pravi moj glas se bo vzdignil in srečen
 pel bom: »O sonce ti krasno, prekrasno!«,²⁷ ko Cezar bo
 zopet med nami.

V tem, ko boš stopal naprej, »Hura! Glej, zmaga!«²⁸
 ne bomo²⁹ le enkrat ti rekli. Vse mesto bo vpilo: 50
 »Zmaga! Hura!«, blagohotnim bogovom prižigali
 bomo kadila.

Bikov, telic po deset bo tebi v rešitev,
 meni pa majhen teliček, ki ločen od matere
 raste, krepi se ob krmi na paši obilni za 55
 mojo daritev.

Spredej rogovi obliko imajo vijočih se
 luninih krajev, kadar že tretjkrat vzide.

23 Plektron ne označuje le lirične poezije, ampak tudi epiko, zato se je uveljavila domneva, da Jul nastopa kot predstavnik epske panegirične poezije, Horacij pa lirične (prim. Tomc, »*Pindarum quisquis*«, 36). Epski plektron pa je »večji« od lirskega, ker je v hierarhiji pesniških zvrsti epika zasedala najvišje mesto, pa tudi zato, ker je epska poezija po dolžini neprimerno daljša od lirične.

24 *Clivus Capitolinus* predstavlja končni del Svete ceste (*Via sacra*), po katerem so se vojskovodje povzpeli do Jupitrovega templja na Kapitolu.

25 Germansko plemo severovzhodno od Rena, ki je prestopilo reko. Do spopada z Avgustom ni prišlo, saj so se nasprotniki sami umaknili.

26 Rimljani na praznične dni niso opravljali pravnih poslov.

27 Gre za t.i. *versus quadratus*, značilen za vojaške pesmi.

28 »Io, triumphe!« je bil običajni vzklík vojakov, ko so spremljali svojega poveljnika na poti do Kapitola.

29 Prehod iz ednine v množino (*dicemus, dabimus*) ponazarja zlitje posameznika z množico in še stopnjuje pesnikovo ponižno držo (prim. Tomc, »*Pindarum quisquis*«, 37).

Bel³⁰ je, kjer znamenje nosi,³¹ drugod po telesu
rjavo rumen.³²

60

30 Bela barva je morda namig na bike, ki so jih žrtvovali Jupitru (prim. Tomc, »*Pindarum quisquis*«, 37).

31 Čeprav *nota* označuje tudi vžgano znamenje, je v tem primeru mišljena naravna lisa.

32 Zahvaljujem se prof. Branku Senegačniku in Marku Marinčiču za vso pomoč in napotke.